

เทศน์อบรมฆราวาส ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๐๘

ยึดธรรมให้มั่นคง

ความสุข ความสมหวังทั้งทางโลกและทางธรรม ย่อมเกิดขึ้นความบากบั่นทำลงไป จะยากหรือง่ายไม่ถือเป็นสำคัญ เพราะมุ่งผลเป็นส่วนใหญ่ สิ่งที่จะให้ฝ่าฝืนนั้นเป็นของต่ำซึ่งเคยมีอยู่กับใจ จึงทำให้ผู้คล้อยตามมีใจอันต่ำทราม สิ่งเหล่านี้ปกติก็เป็นของต่ำอยู่ในตัวของมันเอง เมื่อแผ่กระจายออกไปทางกาย วาจา จึงทำให้กาย วาจาต่ำไปด้วย ทั้งคอยจะฉุดลากเราไปทางต่ำเสมอ เช่นเดียวกับน้ำชอบไหลลงสู่ที่ต่ำ นอกจากจะมีสิ่งดึงดูดให้ไหลขึ้นสู่ที่สูงเท่านั้น

ตามธรรมดาของน้ำแล้วจะไม่ไหลขึ้นสู่ที่สูงเลย ต่ำเท่าไรก็ยิ่งไหลลงไปได้ง่าย และไหลลงไปไม่มีที่สิ้นสุด ถ้ายังมีที่ต่ำพอจะให้ไหลลงไปได้ก็ยิ่งไหลไปจนหมด ถ้าไม่หมดก็ลงถึงทะเล หากทะเลยังมีที่ต่ำพอ น้ำจะไหลตลอดลงไปได้อีก ก็ต้องและลดซึมลงไปจนหมดน้ำ ลักษณะของน้ำไม่ชอบไหลขึ้นสู่ที่สูง เช่นภูเขาเป็นต้น ที่เขาใช้น้ำประปานั้นก็ ต้องทำที่สำหรับบรรจุน้ำไว้ในระดับอันสูง ถ้าต่ำกว่าที่อยู่อาศัยหรือที่ใช้น้ำแล้ว น้ำจะไม่ไหลเข้าไปถึงที่ต้องการได้เลย นี่เรื่องของน้ำ เคยเป็นเช่นนั้นตลอดมา ไม่มีการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น คือที่ไหลลงทางต่ำแล้วแต่กลับไหลทวนกระแสขึ้นมา อย่างนี้ไม่เคยมี

ลักษณะของใจซึ่งมีสิ่งต่ำอยู่ภายใน ก็ย่อมจะฉุดลากใจให้ลงสู่ที่ต่ำเสมอ สิ่งใดที่ต่ำใจรู้สึกจะชอบ เพราะมีสิ่งต่ำที่เป็นสื่อช่วยวนและคอยกระซิบให้ชอบ และผลักดันให้ เป็นไปในทางต่ำอยู่เสมอ หากว่าจิตไม่ต้องอาศัยการอบรมดัดแปลงเพื่อฝ่าฝืนธรรมชาติที่ต่ำนี้ แต่ก็จะเป็นไปในทางที่ดีโดยลำพังตนเองแล้ว เรื่องครูอาจารย์ หรือพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ซึ่งเป็นเหมือนเครื่องผลักดันจิตเราให้ขึ้นสู่ที่สูง ก็ไม่เป็นของจำเป็นอะไรเลย และศาสนธรรมของพระพุทธเจ้า ๆ ทุก ๆ พระองค์ที่สอนคนให้อบรมดัดแปลงตนให้เป็นไปในทางที่ชอบ เพื่อความสุขความเจริญนั้น จะต้องขัดแย้งกันแน่นอน แต่จิตก็เป็นไปโดยลำพังตนเองไม่ได้ ต้องอาศัยการฝึกหัดดัดแปลงโดยอุบายต่าง ๆ แม้ธรรมก็เป็นเครื่องดัดแปลงกาย วาจา ใจ เพื่อผลมีความสุขอันสมบูรณ์ทั้งภายนอกและภายในนั่นเอง จึงพอเหมาะสมกันกับผู้สนใจดัดแปลงตนด้วยธรรม

ข้อนี้เทียบกับครูสอนนักเรียน ย่อมมีความปรารถนาจะให้เด็กมีความรู้ความฉลาด และรู้หน้าที่การงานของตนตลอดวิธีปฏิบัติต่อตัวเอง เพราะตามธรรมดานิสัยของ

เด็กไม่ค่อยมีความสนใจในหน้าที่การงานที่จะให้เกิดประโยชน์ นอกจากจะประพฤติตามความชอบใจของตนเท่านั้น ถ้าพ่อแม่ผู้ปกครองทางบ้านและครูทางโรงเรียนไม่ค่อยตักเตือนว่ากล่าวเสมอแล้ว เด็กอาจมีทางเสียได้ เพราะเด็กยังไม่มีความรู้ความฉลาดพอจะรักษาตัวคุ้มตัว ฉะนั้นพ่อแม่และครูต้องคอยสั่งสอน ทั้งความประพฤติ มารยาท การศึกษาเล่าเรียนและหน้าที่การงานตามวัยของเด็ก เพื่อเด็กจะได้มีทางรักษาตัวไม่ไหลลงสู่ทางต่ำ เพราะความประพฤติไม่ดี จนเด็กเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่และมีวิชาหาเลี้ยงชีพ ไม่ขัดสนจนทรัพย์อัปปัญญา

จิตก็ต้องการอาศัยการปกครองด้วยความถูกต้องจากเจ้าของ เพราะการศึกษาอบรมมาจากที่ต่าง ๆ คือจากทางโลกบ้าง จากทางธรรมบ้าง นำมาดัดแปลงตนเองให้ถูกต้องตามหลักวิชานั้น ๆ แต่การดัดแปลงตนให้เป็นไปในทางที่ดี ไม่ว่าจะทางโลกและทางธรรม รู้สึกจะเป็นการฝืนอยู่บ้างในขั้นแรกเริ่ม เพราะเป็นกิจที่ไม่เคยทำและยังไม่เห็นผลพอจะเป็นเครื่องดึงดูดใจ

เฉพาะด้านธรรม ยังจะมีการฝืนมากกว่าทางโลกอยู่บ้าง ฉะนั้น จึงหาคนดีในด้านธรรมและด้านจิตใจได้ยาก ทั้งหมดเพื่อนที่เป็นนักธรรมและครูอาจารย์ผู้ให้ความอบอุ่นในทางนี้ก็มีจำนวนน้อย เมื่อพูดมาถึงตอนนี้เป็นเหตุให้ระลึกถึงพระคุณของพระพุทธเจ้า ผู้ประทานกำเนิดแห่งธรรมให้แก่พวกเรามากขึ้น เพราะความเชื่อในพระปริชาสามารถฉลาดรอบรู้ของพระองค์ที่ทรงเสกสรรคนชั่วให้เป็นคนดี เสกสรรคนมีกิเลสหนาปัญญาทึบ ให้กลายเป็นผู้เบาบาง และเสกสรรผู้มีอุปนิสัยที่ค่อนข้างเบาบางอยู่แล้ว ให้เป็นบุคคลพิเศษขึ้นเป็นชั้น ๆ โดยเป็นพระโสดา พระสกิทาคา พระอนาคาและพระอรหันตบุคคล ซึ่งคนธรรมดาสามัญเราไม่มีใครสามารถจะทำได้อย่างพระองค์ท่าน

ดังนั้น การแสวงหาของดีทุกชนิดจึงเป็นของหายากมาก ไม่ใช่เป็นของหาได้อย่างง่ายดายเลย เราหาของดีในตัวเราก็อยมเป็นของยากอยู่บ้าง คือยากตรงที่ต้องฝืนใจทำ เช่นเดียวกับคนไข้ฝืนใจให้หมอฉีดยา แม้เจ็บก็อดทนเอาบ้าง แต่อย่างไรก็ดี อย่าลืมนิสัยของเราชาวพุทธที่ถือหลักเหตุผลเป็นที่ตั้งของการทำงานทุกประเภท จะหนักบ้าง เบาบ้างไม่สำคัญ แต่ชาวพุทธเราเห็นสำคัญอยู่ที่ผลประโยชน์อันจะพึงได้รับเป็นที่พอใจ ไม่เป็นไปเพื่อความกระเทือนตนและผู้อื่น ชาวพุทธเราถือว่าเป็นกิจที่ควรทำอย่างยิ่ง และอย่าลืมนึกว่าพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ซึ่งเป็นสรณะและเข็มทิศของเรา ท่านทวนกระแสของโลกทั้งด้านความประพฤติและความรู้สึก พระธรรมที่ปรากฏขึ้นในพระทัยจึง

เป็นธรรมที่ทวนกระแส พระสาวกพระอรหันต์ก็เป็นผู้ปฏิบัติทวนกระแสตามเสด็จพระพุทธเจ้า

เราที่น้อมนึกถึงท่านเป็นสรณะ และฝากเป็นฝากตายในชีวิต ก็เพราะท่านเป็นสรณะพิเศษกว่าสรณะเครื่องอาศัยทั่ว ๆ ไป ถ้าจะพูดถึงพุทธะ คือธรรมชาติที่รู้ของพระพุทธเจ้าและสาวกกับของบุคคลทั่ว ๆ ไปก็มีเช่นเดียวกัน แต่ไม่บริสุทธิ์พิเศษเหมือนพุทธะของพระพุทธเจ้าและสาวกท่าน ถ้าจะพูดถึงธรรม ธรรมของพวกเราก็มี แต่ยังมีใช้ธรรมอันศักดิ์สิทธิ์วิเศษเหมือน ธมฺโม ปทีโป ขององค์สรณะ เพราะยังไม่สามารถบำเพ็ญให้เต็มภูมิได้เหมือนอย่างท่าน เพราะฉะนั้น สรณะทั้งสามจึงเป็นที่เคารพรักและสงวนยิ่งของปวงชนชาวพุทธตลอดมา ไม่มีใครสามารถอาจเอื้อมดูหมิ่นเหยียดหยาม เพราะถือเป็นหัวใจของชาวพุทธแต่ละท่าน

พระพุทธเจ้าองค์สรณะที่หนึ่ง ซึ่งเป็นผู้ริ่ฟื้นสรณะที่สองและที่สามขึ้นมา ให้เป็นขวัญตาขวัญใจของโลกได้กราบไหว้บูชาเป็นคู่เคียงกันมา รู้สึกว่าเป็นที่น่าแปลกและอัศจรรย์ใจอย่างยิ่งในพระประวัติที่ทรงบำเพ็ญมา เป็นประวัติอันยิ่งใหญ่ประหนึ่งโลกสะเทือน เพราะเป็นประวัติที่เอาจริงเอาจัง ไม่ใช่แบบพูดพล่ามทำเพลงเฉย ๆ แล้วไม่ทำตามทีพูดไว้ ทั้งไม่ทรงเกริ่นเวลาและโฆษณาชวนเชื่อ ตลอดทรงหวังพระเกียรติในการเสด็จออกเพื่อทรงผนวชแต่อย่างใด แต่เสด็จออกแบบนายसानายมาไปเยี่ยมญาติโดยไม่มีใครทราบ เพราะไม่รับสั่งอำลาใคร แม้พระชายนและพระโอรสก็ไม่ทรงอำลา เกรงจะเป็นอุปสรรคต่อการเสด็จออกเพื่อพระโพธิญาณ ซึ่งกำลังจะเข้าถึงเงื้อมพระหัตถ์อยู่แล้ว ไม่ทรงอาลัยเสียดายพระราชสมบัติและพระราชฐานที่เคยเสด็จประทับอยู่อาศัย เสด็จออกในเวลากลางคืนยามดึกสงัด มีเพียงนายฉันทะและม้าเท่านั้นตามเสด็จ

พอเสด็จถึงที่และเสร็จการทรงผนวชแล้ว ก็รับสั่งให้นายฉันทะและม้ากลับพระราชฐาน ส่วนพระองค์ก็ทรงบำเพ็ญพรตอยู่ในป่านั้นพระองค์เดียวเปลี่ยวพระทัย หมดที่พึ่งอาศัย ในพระอิริยาบถทั้งสิ้นไม่มีความสะดวกพระกายสบายพระทัยเลย ในระยะที่ทรงเริ่มบำเพ็ญ แต่ก็ทรงอดทนฝืนความที่เคยเป็นมาให้เข้ารูปกับความป็นนักบวช ซึ่งเป็นเพศที่ช่วยตัวเอง ไม่ทรงหวั่นไหวต่อความทุกข์ทรมานใด ๆ ทั้งสิ้น ทรงมีความเพียรอันเด็ดเดี่ยวกล้าหาญต่อพระโพธิญาณ บางครั้งถึงกับสลบไสลไปเพราะความเพียรกล้า แต่ทรงมุ่งหน้าต่อความเป็นพระพุทธเจ้าไม่ทรงลดละ ถ้าเป็นพวกเราไปโดนอย่างนั้นเข้าบ้างก็น่ากลัวจะร้องโวยวายไปทั่วทั้งป่า และร้องเรียกให้คนไปช่วยหามกลับมาบ้านอย่างไม่มีปัญหา

แต่การห้ามคนที่แพ้การต่อสู้ นอกจากหามนักรบที่ถูกน็อกบนเวทีลงมาเพื่อช่วยพยาบาลแล้ว ไม่มีประเพณีหามกัน นอกจากจะหามลงใส่ตมใส่โคลนไปตามเรื่องของคน ที่แพ้เท่านั้น เพื่อให้เห็นโทษในความไม่เป็นท่าของตน ไม่มีทางเป็นที่น่าชมเชย เพราะประเพณีของโลกที่นิยมกัน ต้องหามผู้มีชัยชนะจากการต่อสู้ เพื่อเสริมเกียรติให้เขามีเกียรติในวาระต่อไปเท่านั้น แต่จะหามเพื่อเสริมเกียรติคนที่แพ้การต่อสู้อย่างหลุดลุ่มนั้น ก็จะเป็นการส่งเสริมคนชั่วเกียจอ่อนแอไม่เป็นท่า ให้แสวงหาเกียรติในทางนั้นมากขึ้น ศาสนาก็จะล่มจม คนดีจะสูญพันธุ์ไปหมด จะปรากฏแต่คนประเภทไม่เป็นท่าเต็มแผ่นดินเท่านั้นเอง

พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญทุกขโยคแห่งความเพียร แม้จะผิดพลาดไปบ้างในกิจไม่เคยทำ แต่ก็เป็นคติแก่โลก สมการบำเพ็ญของศาสดามีใช้ผู้ทำเล่น ๆ แต่ทำสมภูมิของผู้จะเป็นศาสดาของโลกจริง ๆ เราพอจะทราบความเป็นมาแห่งศาสดาของโลก ควรเป็นผู้สมพระนามว่า สดุดา เทวมนุสสุธานี จริง ทั้งด้านความเพียรอันทรหดอดทน ทั้งด้านความรู้จริงเห็นจริง และด้านการสั่งสอนสัตว์โลกด้วยสวากขาตธรรม เพื่อนิยยานิกธรรมจริง ๆ ธรรมสมบัติที่ทรงค้นพบก็เป็นธรรมอันประเสริฐ และสังฆสมบัติที่ทรงผลิตขึ้นก็เป็นสงฆ์องค์ประเสริฐ รวมองค์ของพระศาสนาแล้วมีแก้วอันประเสริฐสามดวงเป็นหัวใจของโลกตลอดมา ดังนั้น เราผู้มีแก้วสามดวงเป็นหัวใจ โปรดยึดเยี่ยงอย่างแห่งแก้วสามดวงนั้นด้วย เท่าที่เพศวัยและกำลังความสามารถจะอำนวย

วันหนึ่งคืนหนึ่งผ่านไป อายุและวัยของเราก็ชื่อว่าก้าวเคียงกันไปกับวัน คืน เดือน ปีด้วย ในรอบของคืนหนึ่งและวันหนึ่งควรถือเป็นเวลาสำคัญ เพื่อคิดบัญชีของตัวสักหนึ่งเวลา คือการบำเพ็ญความดีเพื่อเป็นขึ้นเป็นอันของตัวบ้าง ได้แก่แบ่งเวลาไว้อบรมจิตตภาวนา เพื่อรู้วิถีทางเดินของชีวิตจิตใจ ทางที่ดีควรตั้งความสัตย์กำหนดเวลาบังคับตนบ้าง เพื่อไม่ให้จิตหาเรื่องออกตัว เพราะจิตชั้นเริ่มแรกแห่งการอบรม รู้สึกจะมีเรื่องมาก ทั้ง ๆ ที่ไม่มีเรื่อง เช่นเดียวกับเราบังคับเด็กให้ทำงาน โดยมากเด็กชอบออกตัวเพื่อหลบงานเสมอ ถ้าผู้ใหญ่เผลอเด็กก็หาทางหลีกเลี่ยงไปได้ ถ้าถูกบังคับเข้าจริง ๆ จนหาทางหลบหลีกไม่ได้ เด็กก็ยอมทำงานให้ตามคำสั่ง

จิตชั้นเริ่มแรกก็รู้สึกจะเป็นเช่นนั้น ถ้าสติไม่บังคับและความสัตย์ไม่บีบตัวจริง ๆ จิตอาจหาทางออกได้ อย่างหนึ่งไม่ยอมทำงาน คือ การภาวนา อย่างหนึ่งยอมทำงานแต่ไม่จดจ่อกับงาน พอให้เสียเวลาโดยไม่ได้ผล ฉะนั้น การตั้งกฎเกณฑ์และตั้งสติบังคับใจ จึงเป็นกิจที่ควรทำอย่างยิ่ง สำหรับผู้มุ่งความก้าวหน้าทางด้านจิตตภาวนา จนกว่าจิตจะมี

ความเคยชินต่อกฎเกณฑ์ เคยชินต่อตัวเอง และปรากฏผลขึ้นมาบ้างแล้ว จากนั้นจิตจะมุ่งทำงานในหน้าที่ของตัวเอง แม้จะมีธุระมากน้อยก็ไม่ยอมมดละ พอถึงเวลาอันควร จิตจะปล่อยวางและย้อนกลับเข้ามาทำงานภายในทันที โดยไม่ต้องบังคับขู่เข็ญดังที่เคยเป็นมา

อนึ่ง การสมาคมเป็นสิ่งสำคัญทั้งด้านความเจริญและด้านความเสื่อมเสีย เพราะการสมาคมก็เท่ากับการศึกษาและทำความจดจำอย่างฝังใจเหมือนกัน ความจำเป็นนั่นแลเป็นสาเหตุแห่งความประพฤติดีชั่ว ซึ่งจะพาตัวให้เจริญและเสื่อมเสียไป ท่านจึงสอนเสมอว่า อเสวนา จ พาลานํ ปณฺธิตานญจ เสวนา จงพยายามปิดเป่าสิ่งที่ชั่วอย่าให้เข้าใกล้ชีวิตตัว และจงพยายามแสวงหาของดี อย่าขี้เกียจ ไม่ว่าชั่วข้างนอกหรือชั่วข้างใน อย่าทำความนอนใจ จะทำให้เราเสียได้จริง และไม่ว่าดีข้างนอกหรือดีข้างในจงทำความหมายมั่นปั้นมือเสาะแสวงและส่งเสริม จะทำให้เป็นคนดีได้จริง ๆ จิตที่ได้รับการบำรุงรักษาด้วยดีต้องเป็นไปเพื่อความก้าวหน้าไม่ล่าถอย เพราะเป็นสิ่งที่เสริมให้ดีและกดให้เลวได้จากผู้เป็นเจ้าของ

เรื่องความอยาก ทั้งมนุษย์และสัตว์ย่อมมีเหมือน ๆ กัน ความอยากตามธรรมดาที่ธาตุขันธ์ต้องการก็มี ความอยากตามอำนาจของตัณหา ก็มี ประเภทหลังนี้สำคัญมาก ถ้าปล่อยให้ความอยากประเภทหลังนี้ถือพวงมาลัย อย่างไม่ต้องเร่งเครื่องใหญ่ และมีหวังพาเราลงคลองแน่ ๆ พอส่งเราลงไปในอนสลบใสลอยู่ในคลองแล้ว ตัวมันก็เผ่นหนีเลยตามจับตัวมาเข้าห้องขังไม่ได้ สุดท้ายต้องยอมเสียทั้งเราและเสียทั้งชีวิตไปด้วย การปล่อยตามอำนาจของความอยากคือตัณหาไม่มีเมืองพอดีนี ย่อมลำบากและได้รับความเสียหายอย่างมากมาย ฉะนั้น จงพยายามกดขี่บังคับมันให้ยอมตัวลงเป็นล้อรถ เราเป็นผู้ขับขี่และถือพวงมาลัยบังคับเครื่องเอง เร่งเครื่องและหมุนพวงมาลัยรถไปในทางดี จนล้อตัณหามันหมุนเป็นไฟไปเลย จะพอดีกับที่มันเคยขี่โกงและแสนงอนต่อเรามานาน

โดยมากที่ทำให้ตัวให้เสียจนไม่สามารถยับยั้งชั่งตัวได้ ก็เพราะตัณหาตัวเดียวนี้เท่านั้นถือพวงมาลัย สิ่งและสถานที่ที่จะให้เกิดความฉิบหาย มันชอบขับขี่พาเราเข้าไป เช่น โรงหนัง โรงละคร โรงบาร์ และสถานที่ขับกล่อมบำรุงบำเรอต่าง ๆ เป็นสถานที่เก็บรถของมันทั้งนั้น เงินทองแสวงหามาได้มากน้อยไม่พอจับจ่าย และชดใช้ค่าเสียหายที่เจ้าตัณหามันเที่ยวทำเอาไว้ มันเป็นผู้กินผู้ใช้อย่างไม่มีปราณีปราศรัย แต่เราเป็นผู้จ่ายตามหลังมันแบบเป็นน้ำเป็นไฟไปเลย ไม่มีเหลือ ชดใช้ไม่ทันกับความต้องการของมัน ต้องขอเชื่อเครดิตไปก่อน นาน ๆ ไปมันสั่งให้เชื่อแกมโกง และขอเอาแบบดื้อ ๆ ถ้าไม่ให้มัน

มันก็สั่งแบบใช้อำนาจ มันไปที่ไหน เป็นโรคระบาดฆาตกรรม ไม่มีการยับยั้ง ใคร ๆ ต้องกลัวอำนาจโรคประเภนี้

ทั้งนี้ผู้แสดงเคยถูกมันหลอกไปต้มเสียอย่างมอมแมมจนนับประมาณไม่ได้ ที่บอบช้ำมาจนบัดนี้ ก็เพราะถูกเจ้าตัณหาผู้มีกมลารยามากมายหลอกลวงนั่นเอง จึงถือโอกาสแสดงเรื่องของตัวที่ถูกหลอกให้ท่านผู้ฟังทราบ เพื่อจะได้หาทางหลบหลีกปลีกตัวพอมีทางลัดตาข่ายของมันไปบ้าง หากไม่ได้อย่างสมใจ

โดยมาก ตัณหามีกำลังแผ่อำนาจเพราะมีอาหารเครื่องบำรุง คือความคล้อยตาม ไม่มีการหักห้ามบั่นทอน ท่านที่เห็นโทษมันมาแล้ว จึงสอนให้หักห้ามบั่นทอนตัณหาให้มีกำลังลดน้อยลง จะพอมีทางสบายบ้าง ไม่ถูกไล่ไปโดยถ่ายเดียว ถ้าเป็นฆราวาสก็ให้ตั้งอยู่ในความเป็นพลเมืองดี ไม่เป็นที่รังเกียจของท่านผู้ดี จนเกิดเบื่อหน่ายไม่อยากคบค้าสมาคมด้วย ถ้าเป็นพระก็ให้ตั้งอยู่ในสังวรธรรม มีความสงบเสงี่ยมสมกับเพศของตน ที่ได้นามว่า สมณะ คือผู้สงบงามตา ยิ่งกว่านั้นก็ขอให้เป็น ตณฺหณํ ขยมชฺชคคา ผู้สิ้นตัณหาทั้งหลายจะเป็นเพศที่เย็นใจและงามเต็มภูมิของสมณะเรา ซึ่งโลกนับถือและไว้วางใจอย่างยิ่ง

ตามหลักธรรมตา ไม่ว่าต้นไม้ใบหญ้า สัตว์ บุคคล และดี ชั่ว เป็นต้น จะตั้งอยู่หรือเจริญขึ้นได้ ต้องอาศัยเครื่องบำรุง ถ้าหาไม่แล้วจะเจริญเติบโตขึ้นไปไม่ได้ ถ้ามีสิ่งบั่นทอนอยู่เสมอ ไม่ว่าดีหรือชั่ว ต้องนับวันเวลาเสื่อมลงเป็นลำดับจนสิ้นสูญไปเลย ไม่มีสิ่งใดจะฟื้นตัวตั้งอยู่ได้ ที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนว่า จงพยายามสั่งสมคุณงามความดีที่ละเล็กละน้อย ความดีจะค่อยเจริญเติบโตขึ้นเป็นลำดับจนถึงขั้นสมบูรณ์เต็มที่ไต่ และจงพยายามตัดทอนความชั่วลงวันละเล็กละน้อย ความชั่วจะค่อยหมดไป จนไม่ปรากฏซากเหลืออยู่เลย นี่ท่านหมายถึงการส่งเสริมสิ่งที่ควรส่งเสริม และตัดทอนในสิ่งที่ควรตัดทอนนั่นเอง

ฉะนั้น การส่งเสริมและการตัดทอนเป็นสิ่งที่เราควรสนใจเป็นพิเศษ เพื่อจะนำไปใช้ในกิจการที่ชอบซึ่งควรส่งเสริม และในสิ่งที่ไม่ชอบซึ่งควรตัดทอน ตามอุบายวิธีที่ท่านสั่งสอน ไม่เช่นนั้นกิจการทั้งปวงจะไม่มีประมาณพอดีที่ยังเหลืออยู่ พอให้เป็นที่น่าดูเลย เรื่องความดีความชั่ว และความสุขความทุกข์ที่มีประจำอยู่ในตัวเรา อย่าเข้าใจว่าเกิดขึ้นอย่างลอย ๆ และตั้งอยู่อย่างลอย ๆ ต้องมีเครื่องบำรุงส่งเสริมพอสิ่งเหล่านั้นจะเกิดขึ้น ตั้งอยู่และเจริญขึ้นได้ การบำเพ็ญใจด้วยคุณงามความดี ท่านจัดว่าเป็นการบำรุงส่งเสริม เพื่อให้ใจมีกำลังก้าวหน้าไปสู่ความสุขความเจริญเป็นขั้น ๆ

ธรรมอันเป็นฝ่ายสูงกับกิเลสตัณหาอันเป็นฝ่ายต่ำ นักปราชญ์ถือว่าเป็นข้าศึกของกันและกันแต่ไหนแต่ไรมา ถ้าฝ่ายต่ำได้รับการส่งเสริมให้มีกำลังมากขึ้น ธรรมอันเป็นฝ่ายสูงก็ลดกำลังลงเป็นลำดับ ทำให้ลัทธิจริวัตรที่เป็นกุศลซึ่งตนเคยบำเพ็ญมาเป็นประจำหนักเข้าก็ลืมนวันพระ วันธรรมสวนะ ลีลามัจฉาภาวนา ลีลมหัศจรรย์พระสวามนตร์ ลีลมทางเดินจงกรม นั่งสมาธิอบรมภาวนา ลีลฆ้องวัตรปฏิบัติประจำเพศ และหน้าที่ของตน เลยกลายเป็นคนไม่มีหลักยึดและมีคติไม่แน่นอน จิตใจคลุกเคล้ากับความยุ่งเหยิงจนไม่มีวันและเวลาปลงวางลงได้ นรกซึ่งไต่ย็นแต่ชื่อ ไม่ทราบว่ายู่ไกลอยู่ไกลหรืออยู่โลกไหน แต่ความทุกข์ในไตรโลกธาตุก็มากลุ่มรวมอยู่ที่ใจของตนคนเดียว ประหนึ่งไข่มุกอยู่ตลอดวัน ไม่มีเวลาสร้าง

โทษทั้งนี้เกิดจากการปล่อยตัว ให้เป็นไปตามอำนาจของกิเลสตัณหาอันเป็นฝ่ายต่ำเป็นผู้นำทาง ซึ่งเขาชอบทางมืดประจํานิสัยอยู่แล้ว จะเห็นได้จากกิเลสตัณหาพาให้ทำโดยมากจะไม่ชอบทำในที่เปิดเผย แต่ชอบทำในที่ลับหูลับตาซึ่งมีทางกำบัง สรุปลความแล้ว กิเลสตัณหาชอบเดินทางมืด ชอบอยู่ในที่มืด ชอบทำในที่มืด สมกับกิเลสเป็นตัวมืดมน ไม่มีความสว่างแจ่มใสภายในตัวของมัน เมื่อเข้าถึงจิตจึงทำให้จิตมืด เข้าถึงคนทำให้เป็นคนมืด ถ้าเข้าถึงมาก ๆ ก็ทำให้มืดบอดไปเลย หมดทหนทางแก้ไข ที่ท่านเรียกว่า ปทปรมะ คงจะหมายจำพวกนี้ก็ได้ ส่วนธรรมเป็นความสว่าง ท่านจึงให้นามว่า ธมฺโมปทีโป ถ้ามีในบุคคลก็เป็นคนสว่าง รู้สึกผิดชอบ ชั่วดี ตามความแทรกซึมของธรรมที่มีมากน้อย ผู้มีธรรมในใจจะไปจะมา จะทำ จะพูด จะคิด ย่อมเป็นผู้เปิดเผยเสมอ ไม่เป็นนิสัยลอบ ๆ มอง ๆ มีความสง่าผ่าเผย ไม่เป็นคนอับเฉา สมกับธรรมเป็นความสว่างและเปิดเผย

ท่านนักบวชและท่านสาธุชนผู้ใญ่บุญ ซึ่งสนใจต่อการบำเพ็ญตนเป็นประจํานิสัยของผู้รักธรรม ต่างท่านจึงไม่เห็นแก่ความลำบากและสิ้นเปลืองใจ ๆ อุตุสำหรับมาบำเพ็ญเต็มสติกำลังความสามารถ เพื่อการตัดทอนฝ่ายต่ำให้ลดน้อยลงเป็นลำดับ และเพื่อส่งเสริมธรรมฝ่ายสูงให้มีกำลังมากขึ้น ด้วยการบำเพ็ญโดยลำพังตนเองบ้าง ด้วยการสดับฟังจากครูอาจารย์บ้าง เพื่อธรรมจะได้คุ้นกับใจจนมีกำลังทรงตัวได้ โดยไม่ต้องอาศัยการบังคับขู่เข็ญจากตนเองและจากครูอาจารย์ อยู่ที่ใดไปที่ใดมีธรรมเป็นเพื่อนสอง คอยกระตุ้นเตือนในเวลาผิดพลาด ประหนึ่งมีเข็มทิศประจำตัวในการเดินทางไม่ผิดพลาด แม้จะทำกิจการใด ๆ ไม่ว่าจะทางโลกทางธรรม ย่อมมีธรรมเป็นแว่นส่องทาง ผลได้และเสียอัน

จะเกิดจากงานนั้น ๆ ไม่ทำเอาตามใจชอบ แต่มีหลักธรรมเป็นเครื่องทดสอบเสมอ ไม่ทำแบบพรวดพราดพอขอไปที ทั้งงานส่วนตัวและงานส่วนรวม

ชอบทำด้วยความสังเกตสอดรู้และพิถีพิถัน เพื่อหวังผลเป็นที่เรียบร้อยจากงานจริง ๆ ทำด้วยความตั้งใจ และมีความขยันหมั่นเพียรในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับตน สมกับทำเหตุเพื่อผลที่ตนมุ่งหวังจริง ๆ จะไปมาทางไหนกับใครก็ไม่ทำให้เป็นสิ่งที่รังเกียจและหนักใจด้วย แต่กลับเป็นเครื่องดึงดูดจิตใจของคนอื่นได้ดี ความเป็นผู้มีธรรมในใจนี้รู้สึกว่าเป็นผู้งามอย่างยิ่ง งามไม่มีจีตจาง งามไม่มีสถานที่ กาล บุคคลเข้าเคลือบแฝงเลย ไม่มีเครื่องประดับใดจะมีคุณค่าและงามกว่าผู้มีธรรมระดับตน เป็นฆราวาสก็งามไปทางหนึ่ง เป็นนักบวชก็งามไปทางหนึ่ง ถ้าจะให้กรรมการผู้มีธรรมไม่ลำเอียงมาตัดสิน จำต้องตัดสินให้เสมอกัน เพราะต่างก็งามไปตามหน้าที่และเพศของตน ไม่ซ้ารอยกันพอจะให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นที่หนึ่งหรือที่สอง

ยิ่งได้รับการอบรมใจให้งามด้วย สมาธิ ปัญญา วิมุตติและวิมุตติญาณทัสสนะด้วยแล้ว ยิ่งงามอย่างลึกซึ้งไม่มีอะไรเสมอเหมือนได้ ความงามด้วยธรรมภายในใจที่บริสุทธิ์นี้ นั่งอยู่ก็งาม เดินไปก็งาม ยืนอยู่ก็งาม หลับหรือตื่นก็งาม งามไปตลอดอิริยาบถไม่ลดละความงาม การเกี่ยวข้องกับฝูงชนทั้งใกล้และไกล ย่อมงามไปตามลำดับแห่งการอบรมสั่งสอน

งามในเบื้องต้น คือการสั่งสอนคนให้รู้จักตนกับศาสนา ว่ามีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันอย่างไร ตนกับศาสนามีความจำเป็นต่อกันอย่างไร และจะควรปฏิบัติต่อกันอย่างไรบ้างให้สมกับศาสนาเป็นสมบัติจำเป็นของทุกคน ผู้มุ่งหวังความสุขความเจริญแก่ตนจนทราบชัดว่าหลักศาสนากับตนเองไม่เป็นอื่นจากกัน แต่ตนกับศาสนาเป็นอันเดียวกัน การติชมพระศาสนาก็เท่ากับติชมตนเองด้วย เมื่อเข้าใจหลักศาสนากับตนว่าเป็นอวัยวะเดียวกันแล้ว จะปฏิบัติศาสนาอย่างเต็มใจเท่ากับปฏิบัติต่อตนเอง เพราะหลักศาสนาหนึ่งกรรมหนึ่ง และตนหนึ่ง เป็นกฎตายตัวอันเดียวกันโดยแยกจากกันไม่ออก

การทำกรรมดี กรรมชั่วจึงกระเทือนถึงศาสนาและตัวผู้ทำกรรมเอง ผู้ใดเฝ้าตรองดูกฎอันตายตัวทั้งสามนี้จนทราบชัดแล้ว จำต้องยอมเชื่อศาสนา เชื่อกรรม และเชื่อผลแห่งกรรมที่จะพึงได้รับแก่ผู้ทำ ทั้งมีความพอใจต่อการทำดีทุกประเภท ที่เป็นวิสัยของตนจะทำได้ ไม่บิดพลิ้วเพื่อหาทางออก โดยเห็นว่ากรรมไม่มีผลแก่ผู้ทำ และศาสนาไม่เกี่ยวข้องกับตน มีความเชื่อต่อกรรมเช่นเดียวกับการเชื่อต่อการรับประทาน เพื่อผลคือความอิ่มสำหรับตนผู้รับประทาน

งามในท่ามกลาง คือการสั่งสอนให้รู้จักวิธีอบรมใจให้มีความสงบเป็นสมาธิ อันเป็นเหมือนเรือนพักหลับนอน คือความอยู่เย็นสบายของใจเป็นขั้น ๆ ของสมาธิ สมาธิมีแง่ที่ควรสงสัยตอนไหน พยายามอธิบายให้ฟังอย่างแจ่มแจ้งตามที่รู้เห็นและตามหลักธรรมที่ท่านแสดงไว้ สมาธิตอนไหนมีทางจะเกิดความรู้ความเห็นเป็นต่าง ๆ ซึ่งอาจจะทำผู้บำเพ็ญนั้นให้เสียหรือเขวไป สมาธิตอนไหนที่เห็นว่าถูกและควรส่งเสริม เพื่อให้ผู้บำเพ็ญแน่วแน่และมีกำลังใจ ตลอดปัญญาที่จะนำมาใช้ในสมาธิขั้นนั้น ๆ ตามกาลที่ควรจะใช้ ก็พยายามชี้แจงให้ฟังอย่างละเอียด จนผู้บำเพ็ญหายสงสัยในภูมิธรรมของตนที่กำลังเป็นอยู่ และพอใจพยายามบำเพ็ญเพื่อความก้าวหน้า เพราะอุบายที่แสดงให้ฟังเป็นเครื่องสนับสนุน

งามที่สุด คือการสั่งสอนเกี่ยวกับสมาธิและปัญญาชั้นละเอียด ซึ่งจะปฏิบัติต่อกันให้พอเหมาะสมตลอดไปจนถึงจุดหมายปลายทาง สมาธิชั้นละเอียดที่มีแง่ซึ่งผู้บำเพ็ญอาจจะติดและทำให้เสียเวลา ก็พยายามอธิบายให้ฟังจนเป็นที่เข้าใจ เพื่อมิให้ทำความผูกพันอยู่กับสมาธิจนเกินไป ในเวลาที่ควรจะออกคิดค้นทางด้านปัญญา การพิจารณาก็ไม่เพลิมจนลึ้มพักสงบในสมาธิที่เคยเป็นธรรมหนุนกำลังปัญญา ปัญญาที่จะรู้เท่าทันกับเหตุการณ์ ต้องพลิกแพลงตัวเองกับสิ่งเกี่ยวข้องอย่างรวดเร็ว โดยแยกชั้นธ้อออกเป็นส่วน ๆ ทดสอบด้วยปัญญาอย่างรอบคอบ ไม่ยอมให้นอนจมอยู่กับชั้นใดชั้นหนึ่งโดยเข้าใจว่าเป็นตน

ทุกสิ่งที่ปรากฏขึ้นกับใจไม่ว่าดีหรือชั่ว มันเป็นเรื่องของชั้นธ้อทั้งนั้นที่แสดงตัวออกมา ต้องใช้ปัญญาตามรู้ลงไปในจุดที่ปรากฏนั้นทันที ไม่ยอมยึดถือหรือให้ผ่านไปเปล่า ไม่เช่นนั้นจะกลับมาหลอกจิตใจให้หลงเชื่อจนได้ นอกจากการพิจารณาชั้นธ้อให้เข้าใจแล้ว ปัญญายังมีทางสืบต่อจากชั้นธ้อลงไปถึงจุดใหญ่แห่งภพ คือ จิต กับ อวิชชา ซึ่งกำลังคละเคล้ากันอยู่ประหนึ่งเป็นอันเดียวกัน โดยเห็นว่ามันคือ จุดขาศิกอันใหญ่หลวงกำลังตั้งอยู่จนเห็นชัดด้วยปัญญาแล้ว ขณะนั้นแลเป็นขณะที่อวิชชาจะสลายตัวออกจากจิต และไม่มีทางต่อสู่ปัญญาอันแหลมคมไปได้ อวิชชาต้องดับไปในจุดนี้ ไม่มีทางออกตัวได้อีกต่อไป

หลังจากอวิชชาดับไปแล้ว ชั้นธ้อแต่ละชั้นธ้อ อายตนะหกแต่ละอย่าง ต่างก็ทรงความจริงของตนไว้อย่างสมบูรณ์ เพราะจิตซึ่งเป็นหลักใหญ่ของสิ่งเหล่านี้ เข้าถึงความจริงอย่างเต็มภูมิแล้ว ไม่มีส่วนใดจะเกิดปัญหาโต้แย้งกันดังที่เคยเป็นมา โลกกับธรรม ชั้นธ้อกับจิต ก้าวลงสู่ความสันติต่อกันอย่างสมบูรณ์โดยไม่มีใครมาบังคับ จิตกับสภาวะธรรมทั่ว ๆ ไปหมดทางขัดแย้งกันนับแต่ขณะอวิชชาดับไป ต่างก็เป็นสุคติไปตามสภาพของตน ๆ

นี่กล่าวถึงท่านผู้เป็นสุคติอนุเคราะห์แก่พวกเราชาวพุทธมามกะ เป็นความงามมาเป็นลำดับจนตลอดสาย ไม่มีความเป็นลุ่ม ๆ ดอน ๆ แฝงอยู่ในอุบายแห่งการสั่งสอนของท่านเลย ก็คุณธรรม คือ ศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ และวิมุตติญาณทัสสนะเหล่านี้ เราจะไปแสวงหาที่ไหนกันจึงจะพบความจริงดังกล่าวมา นอกจากจะแสวงหาด้วยข้อปฏิบัติอันชอบธรรม จนปรากฏผลขึ้นกับตนเองเท่านั้น ไม่มีที่อื่นใดพอจะเป็นบริษัทห้างร้านของธรรม มีวิมุตติญาณทัสสนะเป็นต้นเลย เพราะธรรมเหล่านี้มิได้ขึ้นอยู่กับ กาล สถานที่ บุคคลทั่ว ๆ ไป แต่ขึ้นอยู่กับการบำเพ็ญโดยไม่อ้าง กาล สถานที่เท่านั้น

ถ้ากล่าวตามธรรมคือความเสมอภาคแล้ว รู้สึกว่าให้ความสะดวกและเสรีแก่ผู้บำเพ็ญโดยไม่เลือก กาล สถานที่ ชาติ ชั้น วรรณะ และเพศวัย ตลอดอิริยาบถที่เห็นว่าสะดวกแก่การบำเพ็ญตามเวลาที่ต้องการ ไม่มีการหวงห้าม นอกจากผู้บำเพ็ญจะทำความขัดข้องแก่ตนเสียเองแล้วไม่ยากทำ โดยหาวิธีหลีกเลี่ยงไปต่าง ๆ นานา ตามวิสัยของกิเลสพาให้เป็นไปเท่านั้น ถ้าถือเป็นกิจจำเป็นเสมอด้วยงานอื่น ๆ แล้ว จิตคงไม่ตกอยู่ความอับจนและขุ่นทุกข์ใส่ตัวเองจนมากมายนัก อย่างไรก็ตามต้องมีสุขสมบัติประดับใจ ไม่เสียที่ที่ใดเกิดมาเป็นมนุษย์อันเป็นสถานที่รวมแห่งสมบัติต่าง ๆ แต่น่าเห็นใจทั้งท่านและเราที่มีกิเลสเป็นเจ้าเรือนด้วยกัน มันชอบไปหาเกาะในสถานที่ไม่ควรจะเกาะ ไปค้นในสถานที่ไม่ควรจะค้น และชอบเที่ยวหาเกาะในสถานที่ไม่ค้น ที่ค้น ๆ ควรจะเกาะแต่ไม่สนใจเกาะให้หายค้น โรคค้นจึงไม่หายจากการเกาะ เพราะเกาะไม่ถูกกับจุดที่ค้น

ชอบสนใจในสิ่งที่ไม่ควรสนใจ ชอบเพลิดเพลินในสิ่งที่ไม่ควรเพลิดเพลิน ชอบแสวงหาความสุขในสิ่งที่จะให้เกิดทุกข์ ชอบเห็นว่าเป็นทุกข์ในสิ่งที่จะให้เกิดความสุข ชอบขี้เกียจในสิ่งที่จะควรขยัน แต่ชอบขยันในสิ่งที่จะให้เกิดความฉิบหายเดือดร้อน ชอบสรรเสริญในสิ่งที่จะควรตำหนิและหาทางออก แต่ชอบตำหนิกิจที่จะควรจะเป็นคุณประโยชน์ ฉะนั้น โทษคือความทุกข์ จึงไม่วายจากใจ อยู่ที่ใดไปที่ใด ได้ยินแต่ความบ่นกัน ประหนึ่งความบ่นเป็นยาอายุวัฒนะขนานวิเศษ ไปที่ไหนแอบถือติดตัวไปจนได้ หรือจะได้อวดเขาวว่า เรามียาอันศักดิ์สิทธิ์วิเศษ คือความบ่น

ถ้าไม่ได้ติดตัวไปมากแต่ขนาดอุบิพพิมพำ จำต้องมีติดตัวไปด้วย จะขาดไม่ได้ทั้งท่านและเรา ทั้งหญิงและชาย ทั้งนักบวชและฆราวาส ไม่ค่อยมีใครปราศจากได้ และมีอยู่ทุกแห่งทุกหนไม่ต้องออกร้านค้า เพราะต่างคนต่างมี แม้จะนำมาบ่นวันยังค่ำคงไม่จบเรื่องความบ่นของแต่ละคน อิมก็บ่น หิวก็บ่น จะนอนก็บ่น ตื่นนอนขึ้นมาก็บ่น นั่งอยู่เฉย ๆ ไม่มีอะไรมาทำให้ยุ่งก็บ่น ยิ่งได้สมาคมกับเพื่อนฝูงที่ถูกคอกันด้วยแล้ว จะได้ยินแต่

เสียงบ่น จนไม่ทราบว่าเป็นเสียงเข้าเสียงออก เป็นเสียงอะไรกันแน่ เพราะไม่มีผู้สม่าเสมอ และเชื่องชินต่อความสุขทุกข์ พอจะรับฟังและให้อุบายไปแก้ไขปรับปรุงตัว เพื่อบรรเทาความบ่นให้น้อยลง หรือหมดไปโดยวิธีที่ถูก

ธรรมเป็นโอสถสำคัญสำหรับแก้ความคะนองทางกาย วาจา ใจอันเป็นสาเหตุแห่งความบ่นเพื่อได้เป็นอย่างดี ผู้สนใจและยึดธรรมเป็นหลักใจ จึงเป็นผู้รู้จักสภาพการณ์ของสิ่งต่าง ๆ ได้ดี ไม่ค่อยมีความตื่นเต้น และดีใจเสียใจจนเลยความพอดี รู้จักวิธีปฏิบัติตัวเองต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุการณ์ แล้วสลายตัวลงตามหลักอนิจจัง อันมีระยะสั้นและระยะยาวได้เป็นอย่างดี ไม่ค่อยมีการห้อยโหนโยนตัวไปตามความดีใจและเสียใจ เพราะสิ่งที่รักชอบพลัดพรากจากไป และสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาผ่านเข้ามา สามารถวางตัวได้อย่างน่าดูน่าชม และเป็นคติตัวอย่างอันดีแก่คนอื่นได้ด้วย เพราะธรรมเครื่องหักห้ามใจ ย่อมเป็นเช่นกับเบรกเครื่องห้ามล้อรถ ซึ่งจะนำมาใช้ได้ตามเวลาต้องการและจำเป็น

ใจที่ไม่มีธรรมเครื่องหักห้าม ย่อมหมุนตัวไปทางผิดได้อย่างง่ายดาย และไม่มีสิ่งใดจะมีกำลังเรี่ยวแรงสามารถหักห้ามจิต ให้ดำรงตนอยู่โดยถูกต้องได้ นอกจากธรรม แม้จะมีความรู้ ความฉลาดจากการศึกษาและสมาคมมามาก ก็เป็นเพียงบริวารหรือเครื่องมือซึ่งจะคอยปฏิบัติตามคำสั่งของตัณหาอยู่นั่นเอง ดังนั้นผู้มีความรู้ความฉลาดเสมอท่าน ๆ เรา ๆ จึงตกอยู่ในอำนาจแห่งความผิด ๆ ถูก ๆ ตามอำนาจของสิ่งขับพาให้เป็นไป ธรรมเมื่อนำมาใช้ย่อมเป็นเครื่องมือต้านทาน และหักห้ามสิ่งเป็นภัยต่อจิตได้ดี ตามกำลังของผู้มีธรรมมากน้อย ถ้ามีเพียงพอก็สามารถหักล้างกันได้อย่างไม่มีปัญหา เช่นท่านผู้ถึงธรรมอันสูงสุดแล้ว ชื่อว่าเป็นผู้หมดภัยทางใจโดยสิ้นเชิง ไม่มีปัญหาใด ๆ ตกค้างอยู่ในใจของท่านเลย นี่คือท่านผู้หยุดเดินและหมดภัยจริง ๆ

ท่านนักปฏิบัติที่เตรียมพร้อมแล้วเพื่อก้าวเดินให้ผ่านพ้นทางกัณดาร ยังเป็นผู้จำเป็นต่อธรรมทุกชั้น เริ่มต้นแต่หลักสมาธิ ซึ่งเคยได้ยินแต่ชื่อ เวลานี้จิตของเราเป็นอย่างไรบ้าง มันคงไปในทางซู้เกียจตามหลักของกิเลส หรือมันคงไปในทางความขยันหมั่นเพียรตามหลักธรรมของศาสนา โปรดสังเกตตลอดสายของจิตที่มีอะไรฝังจมอยู่ภายใน ถ้าจิตมีธรรมกำกับอย่างใกล้ชิด จิตต้องเป็นสมาธิมันคงต่อตนเองอย่างแน่นอน จิตเคยเป็นนักท่องเที่ยวและซัดเซพเนจรมานาน เพราะไม่มีธรรมเป็นเครื่องยึด

แต่เวลานี้เราพาจิตก้าวไปสู่แดนแห่งธรรมอันเป็นเกาะยึดที่มันคงแล้ว โปรดยึดธรรมให้มันคงอย่าปล่อยวาง และขยับความเพียรเข้าเป็นลำดับอย่าลดละ สมาธิจะกลายเป็น

เป็นสมบัติของเราในเร็ววัน ไม่ผ่านตาข่ายของความเพียรไปได้ โปรดตั้งหลักจิตกับธรรม ให้สนิทต่อกัน อย่าปล่อยให้สิ่งที่เคยเป็นปรปักษ์เข้ามาแอบแฝงในวงความเพียรได้ จะทำให้จิตและความเพียรเอนเอียงและล้มไปตาม และโปรดทราบไว้เสมอว่า จิตกำลังแสวงหาที่ยึดเหนี่ยวอยู่ตลอดเวลา เช่นเดียวกับคนตกน้ำคว้าหาที่ยึดเหนี่ยวเพื่อความพ้นภัย ฉะนั้น แต่จิตไม่มีความฉลาดพอ จึงไม่สามารถยึดถูกละสิ่งที่จะพาใครให้ได้รับความปลอดภัย จึงกลายเป็นเรื่องพาให้จิตลุ่มจมไปเพราะอารมณ์อย่างไม่มีจุดหมาย

ที่บัดนี้เรารู้สึกเกาะอันเยื่อมคือธรรมแล้ว จงพยายามยึดไว้ให้เต็มมือ ถือไว้ให้เต็มใจ จิตจะเคยรวนเรมานานเท่าไรไม่เป็นปัญหา ต้องหยั่งลงสู่ความแน่วแน่และสงบได้ในเวลาไม่นาน ผลจะเป็นความสุขเย็นใจ หายจากทุกข์ทันที มีแต่ความสุขเป็นเครื่องเสวยผลในขณะนั้น นี่คือองค์ของสมาธิแท้ที่ปรากฏขึ้นกับผู้มีความเพียร แม้ชื่อของสมาธิที่เคยได้ยินจนชินหูก็มารวมกันอยู่ในจุดนี้ และหมดปัญหาทั้งชื่อและองค์ของสมาธิในขณะนั้น เมื่อได้หลักเบื้องต้นแล้ว หากสมาธิจะเปลี่ยนสภาพขึ้นสู่ความละเอียดตามลำดับของความเพียรที่เป็นไปอยู่ ก็จะทราบภายในตัวเอง เช่นเดียวกับที่เคยทราบในสมาธิขั้นเริ่มแรกมาแล้ว

สติปัญญาซึ่งเป็นธรรมจำเป็น ที่ควรจะนำมาใช้ในโอกาสอันควร จึงถือเป็นเรื่องสำคัญซึ่งควรจะต้องแลกเปลี่ยนกันไป กายวิภาคหรือชั้นธวิภาคมอบให้เป็นหน้าที่ของสติปัญญา เป็นผู้จะทำการตรวจตรองโดยละเอียดถี่ถ้วน นักภวานาที่หนักไปทางกายวิภาคหรือชั้นธวิภาค จะเป็นผู้กำชัยชนะไว้ในเงื้อมมือโดยไม่มีอุปสรรคใด ๆ มาก็ดชวางไว้ได้ คำว่า สติปัญญาอย่าเข้าใจว่าเป็นธรรมเล็กน้อย แต่เป็นเครื่องมือหรือถอนกิเลสทั้งมวลออกจากใจได้โดยสิ้นเชิง เพราะผู้บรรลุถึงพระนิพพาน ต้องเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยมหาสติมหาปัญญาทั้งนั้น

ไม่ปรากฏว่ามีผู้เล็ดลอดถึงพระนิพพานได้ เพราะความรอดสายตาของกิเลสมองไม่ทั่วถึง แต่เพราะกิเลสฉิบหายไปด้วยสิ้นเชิงด้วยอำนาจของมหาสติมหาปัญญาเผาผลาญต่างหาก ทุกท่านโปรดจำไว้อย่างฝังใจ แล้วนำไปปฏิบัติหน้าที่ต่อกิเลสที่นอนจมอยู่ในใจเรา จะได้เห็นมันหล่นไหลออกจากใจ จนไม่มีกิเลสตัวใดจะฝืนอวดดีว่า ฝีมือเก่งกว่ามหาสติมหาปัญญา แล้วนอนจมอยู่ในจิตได้อีกต่อไป นอกจะจะถูกทำลายลงอย่างละเอียดผุพังไปเท่านั้น ไม่มีทางต่อสู่มหาสติมหาปัญญาอันเป็นกองทัพปรมาณูไปได้เลย

ผู้มีความเพียรไม่ลดละนับแต่ขั้นเริ่มแรกเป็นลำดับถึงขั้นสมาธิ และตามลำดับขั้นของสมาธิเป็นระยะ มีสติปัญญาสอดแทรกเข้าไปตามสมัยที่ควรคิดค้น ไม่ว่าธาตุหรือชั้นธ

ใด ๆ จำต้องถูกพิจารณาและคลี่คลายออกเป็นชั้นเป็นอัน และกำหนดละลายถึงธาตุเดิม จนหมด ความสำคัญว่าสัตว์ บุคคล และประกอบเข้าไว้ตามส่วนผสมของธาตุชั้นที่เรียกว่า สัตว์ บุคคลตามเดิม แล้วแต่ความต้องการและความแยกกายของปัญญา เช่นเดียวกับ เขาถอดเครื่องอะไหล่ของรถออกตรวจดูเครื่องแล้วประกอบไว้ตามเดิมฉะนั้น เป็นผู้มีความหวังหลุดพ้นโดยแน่นอน ขอแต่ความเพียรอันเป็นทางสมหวังอย่าลดละ สติปัญญาชั้นแรกจะเชื่อมโยงถึงขั้นมหาสติมหาปัญญา อย่างไม่มีทางปลีกแหวะเป็นอย่างอื่น ทั้งกองธาตุกองสังขาร และดวงจิตจะเป็นที่ทำงานของสติปัญญาตลอดเวลาไม่มีการหยุดยั้ง จนสามารถรู้เท่าและปล่อยวางได้โดยตลอดทั่วถึง

จิตที่เคยนอนจมอยู่กับกิเลสสมมุติมานานแสนนาน ก็หลุดลอยขึ้นมาเหนือโลกสมมุติ ดำรงตนอยู่ด้วยอิสรธรรม มีความบริสุทธิ์เป็นผล พ้นจากเครื่องกีดขวางทางใจที่เคยเป็นมา คำว่า พุทโธก็ถึงใจ ธัมโมก็ถึงใจ และสังโฆก็ถึงใจ ขึ้นชื่อว่าธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ทุกบททุกบาทที่ได้เห็นได้ยินมา เป็นธรรมที่ถึงใจโดยตลอด เพราะปัญหาหัวใจสิ้นสุดลงไม่มีการขัดแย้งอีกต่อไป

ธรรมที่อธิบายมาทั้งนี้ พวกเรานั่งทับนอนทับกันอยู่ตลอดอิริยาบถ แต่ไม่ปรากฏเป็นของแปลก ดังนั้น โปรดค่อยเขี่ยขึ้นมาให้ทั่วถึง จะเห็นธรรมเป็นของแปลกขึ้นมาที่ใจ คำว่า พระพุทธเจ้าตรัสรู้ที่ไหนจะไม่มีแสงสัจจะ เพราะทรงตรัสรู้ที่สัจธรรมสถิตอยู่นั่นเอง

การแสดงธรรมกัณฑ์นี้นับว่ามากและนาน ก็เห็นว่าควรแก่การยุดติ ท่านที่ได้สดับแล้วโปรดนำไปไตร่ตรองดูตัวเรากับหลักธรรมที่แสดงในคัมภีร์ ซึ่งเข้ามาที่ตัวของเรากลับทุกบาท ไม่มีชี้ให้ผิดพลาดไปที่ไหน จะได้ทำความเข้าใจระหว่างธรรมกับเราโดยถูกต้อง ผลที่เกิดขึ้นจากความคิดที่ถูกต้องจะเป็นสมบัติของเราแต่ผู้เดียว จึงขอยุดติเพียงเท่านี้ เอิ๋ว

www.Luangta.or.th